

INVALIDITET NA FILMU

I am Sam / Ja sam Sam (2001)

Nije teško primijetiti da ljudi nisu zainteresirani za ovu tematiku. Invalidnost kod „normalnih“ ljudi izaziva nekakvu vrstu nelagode. Nije teško zaključiti kako se najvjerojatnije radi o pukom strahu od nepoznatog, o strahu da se s „takvim“ ljudima treba odnositi s pretjeranim oprezom, oprezom koji premašuje čovjekove mogućnosti volje ili kao da je riječ o tajanstvenoj i kobnoj, zaraznoj bolesti koje se treba čuvati. Upravo te predrasude čine fortifikacijski sustav obrane od tih „nepoćudnih“ osoba koje bi mogle kontaminirati čitavo društvo.

Jedan način, dakle način koji ruši predrasude prema ljudima s posebnim potrebama ili ih barem mijenja na bolje, svakako je film. Od mnoštva filmova koji se bave tom tematikom, pažnje vrijedan je i američki film *I am Sam*, redatelja Jessija Nelsona iz 2001. godine. Na realističan, ali i dovitljiv i maštovit način pokušava prikazati čovjeka koji se sa svojim ograničenostima suočava na najbolji mogući način.

Otac na razini sedmogodišnjeg djeteta sam pokušava odgojiti kćer budući da ju je majka beskućnica napustila istom nakon poroda. Problemi nastupaju kada kćer navrši sedam godina i kada ga mentalno počinje prerastati, iako se svim silama trudi to prikriti ili čak zaustaviti. Pravna služba ne gubi vrijeme u primjeni zakona te se čini kao da je čitav sustav ustrojen tako da ide na ruku djeci i da prvenstveno ona od njega imaju koristi, međutim istina je često drugačija nego što se čini. Iako Sam, protagonist filma, svojoj kćeri ne može pružiti najadekvatniju skrb, na primjer u vidu pomoći oko domaćih zadaća, jer joj intelektualno nije dorastao, svom je djetetu stvorio uistinu siguran dom pun ljubavi usprkos svim preprekama vlastitih ograničenosti.

Dom u kojem otac ne uzima prostor za realizaciju vlastitih interesa, a koje velika većina roditelja najčešće uzima, u ovoj se priči definitivno pokazao kao najbolji. Naime, redatelj je spretno Samovoj obiteljskoj situaciji kontrastirao obiteljsku situaciju odvjetnice koju je teškom mukom uspio angažirati za povratak oduzetog mu

skrbništva nad kćeri. Pružio je vrlo plastičan prikaz nesposobnosti, zbunjenosti i dezorijentiranosti jedne savršeno inteligentne i afirmirane osobe u ulozi majke.

Da priča bude sugestivnija, jer to sigurno nije slučajno, redatelj upravo u ženi utjelovljuje roditeljsku malaksalost i sebičnost, a u hendikepiranom muškarcu nježnost i požrtvornost koje su inače karakteristike majke. Baš osoba koja naizgled ima sve što je jednoj majci potrebno da bi bila na „visini zadatka“, zakazala je u ulozi majke što se itekako vidi na djetetu, odnosno ozbiljno narušenom odnosu koje ono ima sa svojom majkom i ocem. „Hlađenje“ odnosa među supružnicima događa se naočigled bespomoćnog djeteta koje se od njih udaljava i koje se više ne može kupiti skupim igračkama. Takvi roditelji, uglavnom frustracijama gonjeni, zanemaruju dijete ne bi li uspjehom na poslovnom planu kompenzirali gubitak ljubavi u napuštenom odnosu.

Rasap se obitelji, a neminovno i samih njezinih članova, odvija bez izvanjskih posljedica tj. bez pravne intervencije jer se ta „sofisticirana“ disfunkcionalnost očito ne smatra hendikepom. To je upravo paradoksalno kada se povuče paralela s osobom koja samo tradicionalno i pravno ne odgovara prototipu jednog roditelja i to utoliko što nije žena i što ima smanjen kvocijent inteligencije za koju je psihologija utvrdila da ne utječe na to koliko ćemo nekoga voljeti.

U nastavku filma odvjatnica doživljava katarzu uvidjevši kolike su prednosti njenog „manjkavog“ klijenta pred vojskom „normalnih“ ljudi u ulozi roditelja. Koliko je funkcionalniji kad su u pitanju brižnost i nesebičnost, koje su esencijalne osobine potrebne za pravilno podizanje djeteta, pokazalo se u epilogu kada je skrbništvo vraćeno ocu, a svima u suprotnom taboru očitana životna lekcija o podobnosti. Ako je redatelj htio revalorizirati ili barem pokušati preispitati zadane kriterije koje nekog roditelja čine podobnim, zasigurno je u tome uspio jer je u prvom redu senzibilizirao gledatelje filma vješto im plasirajući priču o hendikepiranom s ocu pregršt prednosti pred „normalnim ljudima“.

Novi dan (2013.)

Drugi film koji se također bavi inkluzijom osoba s invaliditetom u društvo, ali u drugom filmskom rodu, dokumentarnom filmu, uradak je redatelja Tomislava Žaje iz 2013. godine, a zove se *Novi dan*. Junaci ove priče štićenici su Centra za rehabilitaciju

„Stančić“ u Dugom Selu. Iako su različitih životnih dobi svi se slažu u jednome - na vrijednosti, kao što su sloboda i samostalnost odnosno pravo na odlučivanje o stvarima koje se tiču punoljetnih pojedinaca, monopol ne bi trebali držati samo ljudi bez tjelesnog ili mentalnog invaliditeta. Nekolicina altruista-entuzijasta okupila se kako bi onim štićenicima Stančića koji to žele omogućila samostalan život u stanovima, maksimalno prilagođenim i skrojenim po mjeri osoba s nekim tjelesnim ili intelektualnim invaliditetom. Osim adaptacije stana osiguran im je i osobni asistent ukoliko bi se za to ukazala potreba.

Film bilježi iscrpne razgovore i ispovijesti glavnih aktera, bilježi tijekom njihova dana, dakle prati njihove aktivnosti od jutra do večeri te ne prepušta gledatelju donošenje zaključaka, nego pruža jasan uvid u okolnosti i toliko željenu samostalnost koja im je putem ove inicijative omogućena. Štićenicima „Stančića“ od neprocjenjive su vrijednosti neki rituali koje ljudi bez invaliditeta uzimaju zdravo za gotovo. Radi se o stvarima koje su banalne, kao što su lijevanje, ustajanje, vršenje osobne higijene i uzimanje obroka u vlastitom aranžmanu i po vlastitom izboru, i stvarima koje su složenije prirode kao što je primjerice odabir osobe s kojom bi netko želio dijeliti stan ili možda život. Njihove emocionalne potrebe odjednom su isplivale nakon što su od strane onih koji su o njihovoj dobrobiti trebali brinuti, konstantno bile smatrane izlišnim te su njihovi životni ciklusi, u tako grubo poopćenim životnim uvjetima, bili svedeni na obavljanje fizioloških potreba.

Nepojmljivo je čovjeku koji se svaki dan kreće u više ili manje samostalno određenim okvirima života da netko ne može živjeti s kime želi ili raditi posao za koji misli da je sposoban. Nikome životne prilike nisu savršeno naklonjene, ali u društvu koje, ako ne realno a onda barem deklarativno zagovara poštivanje ljudskih prava, koja itekako nadmašuju prava pukog preživljavanja, nedopušteni su dvostruki kriteriji u primjeni istih. Senzibilizirati ljude za to pitanje osnovni je cilj ovog dokumentarnog filma, a u kolikoj se mjeri na tom polju može smatrati uspješnim projektom, pokazat će vrijeme.

Osvijestiti ljude o tim „drugim“ ljudima koji imaju fizički hendikep neke vrste, no i dalje su ljudi s društvenim, fizičkim, emocionalnim, intelektualnim, seksualnim i ostalim potrebama kao i svi drugi ljudi.

Marina Bertić